

Järnvägsordlista – ett urval förkortningar och begrepp inom järnvägstrafik

Förkortningar

ATC	Automatic Train Control
BEST	Bana, El, Signal, Tele (Trafikverkets teknikgrenar)
BIS	BanInformationsSystemet
BVF	Banverkets föreskrifter
COTIF	Convention relative aux transports internationaux ferroviaires (fördrag om internationell järnvägstrafik)
Cst	Trafikplatssignatur för Stockholms central(station), Stockholm C (ursprungligen Centralbangården i Stockholm)
DB	Deutsche Bahn
EIM	European Infrastructure Managers
ERA	European Rail Agency
ERTMS	European Rail Traffic Management System
ETCS	European Train Control System
fjb	Fjärrblockering
GSM-R	Järnvägstillämpning av GSM (Global System for Mobile Communications–Railway)
pkm	Personkilometer
RUFS	Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen
ruk	Rälsunderkant (referenshöjd)
rök	Rälsöverkant (referenshöjd)
SJF	SJ föreskrifter (historiskt; motsvaras av BVF)
SMS	Tekniskt system för multipelkörning, speciellt fjärrstyrning av lok i tågets bakände
stax	Största tillåtna axellast (ton)
sth	Största tillåtna hastighet (km/h)
STM	Specific Transmission Module
T09, T10, ...	Tågplan 2009, 2010 etc.
TEN	Trans European Network
tkm	(Gods-) tonkilometer
TRI	Trafiksäkerhetsinstruktion
TSD	Tekniska specifikationer för driftskompatibilitet
UIC	Union Internationale des Chemins de fer (Internationella järnvägsunionen)
X2, X40, X50, X51, X..	Littera (beteckning) för olika typer av (svenska) elmotorvagnar.

Källan markeras inom [hakparenteser] där så är känd. Se förteckning längst bak i dokumentet.

Begrepp

Adhesion	(Molekylär) vidhäftning mellan hjul och räl. Skilj från friktion som är motstånd mellan ytor som berör varandra.
Adhensionsutnyttjande	Förhållandet mellan adhesionsvikt och dragkraft. Adhensionsutnyttjandet kan uppgå till som bäst 0,30-0,35 i startögonblicket för moderna lok med slirkontroll. Vid vått eller halt spår sjunker värdet väsentligt.
Adhensionsvikt	Sammanlagd axellast på drivna axlar på drivfordon (kg, ton). Bör egentligen benämnas adhesionstryck (kN).
AGV	(1) (<i>fr. Automotrice à grande vitesse</i>). Alstom Transports vidareutveckling av höghastighetståget TGV som motorvagnståg för mycket höga hastigheter, upp till 360 km/h. (2) Historisk benämning på AB Gävle Vagnverkstad.
Alstom Transport	Multinationell järnvägsmaterielltillverkare med säte i Frankrike. En av de tre stora tillverkarna i Europa (de andra är Bombardier och Siemens). Har etablerat sig i Sverige under senaste decenniet med order på Arlanda Expressståg, SJ:s dubbeldäckare och pendeltåg till Stockholm och Skåne (Pågatåg). Hette en period GEC-Alstom.
Automatic Train Control (ATC)	ATC kan förklaras som automatisk tåghastighetskontroll och är en tillämpning av ett ATP-system (Automatic Train Protection) utvecklad i Sverige. ATC fungerar som säkerhetssystem för lokföraren. Ska på sikt ersättas av ERTMS/ETCS.
Automatkoppel	Kopplingsanordning i änden på spårfordon som automatiskt kopplar ihop med annat spårfordon. Automatkoppel kan ibland även koppla elkontakter och tryckluftledningar samt fjärrmanövreras för avkoppling. Automatkoppel är standard på spårfordon förutom på lok, gods- och personvagnar i Europa. Se även skruvkoppel.
Axellast	Massan av vagn inklusive last som vilar på rälererna under de två hjulen på en axel, dvs. det man kan väga på en våg i spåret (kg, ton). Skilj från axeltryck. En fyraxlig vagn som väger 100 ton har en axellast på 25 ton förutsatt att viktfordelningen är jämn. Axellasten begränsas främst av banöverbyggnaden, dvs. spårets standard. Se även bärighet.
Axelräknare	Apparat som räknar antalet passerande axlar i spåret. Om det uppstår en skillnad mellan räknaren vid blocksträckans början och dess slut anses blocksträckan belagd med tåg eller fordon. Se även blocksträcka och spårledning.
Axeltryck	Vertikala krafter av de två hjulen på en axel (kN). Skilj från axellast. Se även spårkrafter.
Balis	Transponder, dvs. en av tåget aktiverad punktformig utrustning i spåret, som överför information om banan och/eller signalerna till tåget i ett tågsäkerhetssystem (ATP / ATC / ETCS). Kan i princip liknas vid ett elektroniskt sjömärke.
Balisgrupp	Grupp på 2-4 baliser med ca 2,6 m inbördes mellanrum för att överföra komplex signalinformation som beror på tågets riktning, hastighet och bromsegenskaper.
Ballast	Sand, grus eller makadam som ligger under och runt sliparna för att fördela trycket från tågen till banvallen och samtidigt hålla sliparna på plats.

Ballastlösa spår	Fast banöverbyggnad i betong där rälerorna är fästa. Ballastlösa spår är dyrare än konventionella spår med sliprar och makadam, men de kräver i gengäld mindre underhåll vilket framför allt är en fördel vid tät tågtrafik. I Sverige har nya Årstabron ballastlöst spår, medan det utomlands är vanligt i höghastighetsbanor.
Bana	(1) Järnvägslinje eller tunnelbanesträcka i sin helhet. (2) Spåranläggningen inklusive banunderbyggnad, banöverbyggnad, kontaktledningsanläggning och signalanläggningar [JvSFS]. (3) Banan indelas i linje och driftplatser [JvSFS].
Banans längdmätning	Endimensionellt koordinatsystem för positionsbestämning i banan. Banornas längdmätning är att betrakta som lokal, dvs. startpunkterna varierar och avståndet mellan kilometerpålarna kan vara såväl kortare som längre än 1000 m sedan omläggningar genomförts. Anslutningar mellan olika avsnitt i längdmätningen kallas konnektion. Exempel: Km 15+068 avser en punkt 68 m efter banans 15:e kilometermarkering.
Banedanmark	Danska statens förvaltare av statlig järnvägsinfrastruktur.
BanInformationsSystemet (BIS)	Banverkets register över alla data associerade till en bestämd plats på banan efter banans längdmätning, dvs. såväl tekniska data över anläggningarna som avtal med fastighetsägare etc
Bankapacitet	Möjligheten att framföra ett antal tåg med önskad hastighet på ett banavsnitt. Beroende av banans och tidtabellens utformning samt av tågens egenskaper.
Banunderbyggnad	Byggnadsverk (även kallade konstbyggnader) i banan (broar, vägportar, tunnlar) och banvall.
Banverket	Statlig myndighet som förvaltar statens spåranläggningar. Banverket bildades 1 juli 1988 genom att gamla SJ banavdelning avskildes från SJ. Banverket uppgick den 1 april 2010 i Trafikverket.
Banöverbyggnad	Spår, elförsörjning (kontaktledning eller strömskena) och signalsystem.
Beläggingsgrad	Förhållandet mellan personkilometer och platskilometer, dvs. andelen sittplatser i ett resandetåg som är upptagna av resenärer. Beläggingsgrad över 100 % innebär stående resenärer. Kallas i andra sammanhang även lastfaktor (<i>eng.</i> load factor) eller kabinfaktor.
Betalningsvilja	En persons (resenär eller godskund) värdering i pengar av ett visst utbud eller en viss åtgärd.
Bibana	Bana med mindre tågtrafik ofta med matningsfunktion till stambana. Se även tertiärbana.
Blockbroms	Robust tågbröms, effektivast vid lägre hastigheter. Nackdelar är buller och sämre bromsverkan vid högre hastigheter då den dessutom kan värma upp hjulen till skadliga temperaturer. Används främst på godsvagnar. Se även skivbroms.
Blocksträcka	Ett avdelat signalreglerat avsnitt på huvudspår på linjen i system H. Det får bara finnas ett tåg åt gången på varje blocksträcka. Närvaro av tåg detekteras ofta med spårledning, men ibland med axelräknare. Se även axelräknare och spårledning.

Boggi	Separat ramverk för hjulupphängning på järnvägs- och landsvägsfordon. Boggin är rörlig relativt vagnskorgen för att utjämna ojämnheter i banan och för att klara kurvor. På tåg är tvåaxliga boggier vanligast, men en boggi kan ha 1-4 eller fler hjulaxlar.
Bombardier Transportation	Multinationell järnvägsmaterietillverkare med säte i Kanada. En av de tre stora tillverkarna i Europa (de andra är Alstom och Siemens). I Sverige finns i huvudsak utveckling av elmotorvagnar och utveckling och tillverkning av elektriska drivsystem (Västerås, f.d. ASEA Traction) och signal- och säkerhetssystem (Stockholm, f.d. LM Ericsson). Genom fusioner och uppköp har företaget sedan ASEA-tiden även hetat ABB Traction och ADtranz.
Breda tåg	Tåg med bredare vagnskorg som tillåter sittning med fem sittplatser i bredd, eller 3+2 där plustecknet representerar mittgången. Förutsätter en vid lastprofil vilket bl.a. är fallet i Sverige. Normalt tillåter de europeiska lastprofilerna 2+2.
Bredspår	Alla spårvidder bredare än normalspår (1435 mm). Finns i Sverige endast vid gränsen till Finland som har 1524 mm (5 fot) spårvidd.
Bromsplatta	Nedsliten platt del av järnvägshjul. Längden på bromsplattan kan vara från någon centimeter till decimetrar och ger ett rytmiskt dunkande ljud när hjulet rullar. Hjulen måste svarvas om innan bromsplattorna blir så stora att de riskerar slå sönder rälerorna vilket kan inträffa särskilt vid sträng kyla. Bromsplattor uppstår när hjulet låser sig vid bromsning, som lätt blir fallet vid låg adhesion av t.ex. lövhalka. Möjliga förebyggande åtgärder är främst låsningsfria bromsar och rent och torrt spår.
Bromstal	Mått på tågbrömsens bromsförmåga som beräknas som andel bromsvikt av tågvikten. Bromstalet räknas ut för varje tåg och avgör i vilken hastighet tåget får framföras.
Bromsvikt	Bromsverkan hos ett spårfordon eller tågsätt (ton).
Buffert	Fjädrande och stötdämpande anordning för att ta upp tryckkrafter i änden av spårfordon eller på stoppbock. Se även drag- och stötinrättning.
Bärighet	Mått på hur tunga (kompakta) tåg som kan framföras (ton/m tåglängd). Banans bärighet begränsas främst av banunderbyggnaden som banvallen och broars bärighet. Kritiskt för tung godstrafik t.ex. malmtransporter. Se även axellast.
CargoNet	Godsoperatör i Sverige och Norge med säte i Norge specialiserad på kombitransporter. CargoNet ägs till en majoritet av NSB och till en minoritet av Green Cargo.
Citybanan	En tunnel för pendeltåg genom Stockholm som får en sträckning från Stockholms södra till Tomtebodavägen via Stockholm C och Odenplan. Finansiering löst 2007, planeras vara klar 2017.
Citytunneln	En totalt 17 km lång järnvägsförbindelse genom Malmö som förbinder Malmö C med Öresundförbindelsen. Började byggas 2005 och öppnas för trafik 2010.
Deutsche Bahn (DB)	Tyska bolagiserade statsjärnvägarna. Uppdelade på bl.a. fjärrtrafik, regionaltrafik, Railion och infrastruktur.
Dimensionerande trafik	Det antal tåg som bankapaciteten dimensioneras efter på ett banavsnitt.

Direkttåg	Tåg som går utan tågbyte för resenärerna eller växling av godsvagnar mellan startstation och målstation.
Drag- och stötinrättning	Gemensamt namn för automatkoppel eller skruvkoppel och buffertar på spårfordon.
Dragfordon	Se drivfordon.
Driftplats	Ett från linjen avgränsat område av banan som kan övervakas av tågklarerare mer detaljerat än vad som krävs för linjen. Driftplats har ersatt begreppet station i trafikföreskrifterna.
Drivenhet	Spårfordon med framdrivningsutrustning som i princip är ett lok i ett tåg av enhetlig design, dvs. en sorts hybrid mellan loktåg och motorvagnståg. Exempel är snabbtåg X2 (X 2000) i Sverige, ICE 1 och 2 i Tyskland etc.
Drivfordon	Spårfordon som har egen framdrivningsutrustning, dvs. lok, drivenheter och motorvagnar.
Drivhjul	Hjul (-axel) med drivning på drivfordon.
DSB	Danska statens tågoperatör som närmast kan beskrivas som ett affärsverk. Staten köper tågtrafik på hela järnvägsnätet av DSB eller annan operatör. Infrastrukturen i Danmark förvaltas av Banedanmark.
Dubbelspår	Sträcka med två huvudspår på linjen mellan två angränsande driftplatser [JvSFS].
Dvärgsignal	Ljussignal för växling på driftplatser (stationer), oftast placerad på marken. Kan kompletteras med signal för tågrörelser.
Dynamisk vikt	Ett spårfordons tjänstevikt och eventuell nyttolast med tillägg för roterande massor som ökar rörelsetrögheten. Speciellt lok med stora elmotorer ger märkbara tillskott till den dynamiska vikten.
Enkelspår	Sträcka med bara ett huvudspår på linjen mellan två angränsande driftplatser [JvSFS]. Kapaciteten är beroende av hur tätt driftplatserna för tågmöten (mötesstationerna) är placerade, och hur snabbt tågen kan köra samt hur signalsystemet fungerar.
EuroMaint	Bolag för underhåll och ombyggnader av spårfordon. EuroMaint AB ägs av staten och bildades 2001 vid bolagiseringen av affärsverket SJ ur dåvarande divisionen SJ Teknik (se även SJ, Green Cargo, Jernhusen och Statens järnvägar).
Europakorridoren	Benämning på (och en opinionsgrupp som arbetar för) de planerade höghastighetsbanorna Stockholm–Jönköping–Göteborg (Götalandsbanan, Ostlänken) och Europabanan (Stockholm–) Jönköping–Helsingborg–Köpenhamn–Hamburg.
European Rail Agency (ERA)	Europeiska Järnvägsbyrån, Valenciennes. Utvecklar, föreslår och beslutar om säkerhetsmål, säkerhetsmetoder och tekniska standarder som ska gälla i hela Europa, t.ex. TSD.
European Rail Traffic Management System (ERTMS)	Nyutvecklat paneuropeiskt tågledningssystem i syfte att få interoperabilitet över nationsgränser. Omfattar de tekniska delsystemen ETCS och GSM-R.
European Train Control System (ETCS)	Nyutvecklat paneuropeiskt signalsäkerhetssystem i syfte att få interoperabilitet över nationsgränser. Ersätter funktionellt ATC.
Expresståg	Historisk benämning på järnvägens snabbaste resandetåg för fjärrtrafik. Expresstågen fick ofta namn, t.ex. Göteborgaren, Skåningen. Lever idag kvar som t.ex. X 2000 i Sverige, Lyntog i Danmark, ICE i Tyskland.

Extratåg	Tågfärd som anordnas på särskild order, enligt en planenlig körplan eller en tillfällig körplan [JvSFS]. I praktiken planeras extratåg med kort varsel. Se även ordinarie tåg.
Fjärrblockering (fjb)	(1) Fjärrstyrd linjeblockering. Den första tillämpningen på en bana i Sverige var 1938 på Saltsjöbanan. Även ställverk på stationer kan läggas in i fjärrblockeringen. Fjärrstyrningen sker från en trafikledningscentral. (2) Styrnings- och övervakningssystem för driftplatser med fullständigt signalställverk och för bevakningssträckor med linjeblockering [JvSFS]. Se även System H.
Fjärrtågklarare	Tågklarare som tjänstgör på en annan plats än på de bevakade driftplatser som hon är tågklarare för, dvs. i regel på en trafikledningscentral. Se även lokaltågklarare.
Flerspår	Sträcka med tre eller flera huvudspår på linjen mellan två angränsande driftplatser [JvSFS].
Flyover	Planskild korsning mellan järnvägslinjer eller -spår.
Flygande tågmöte	Möte mellan två tåg utan att något av tågen minskar hastigheten mer än marginellt på en lång mötesstation eller partiellt dubbelspår.
Fordonsprofil	Spårfordons bredd- och höjdmått. Den statiska fordonsprofilen avser stillastående fordon, medan kinematisk (eller dynamisk) fordonsprofil inkluderar de flesta av fordonets rörelser under gång. Se även lastprofil.
Furnering	Lasta i (nyfurnering, påfurnering) eller ur (avfurnering) mat och dryck för tågets servering.
Fyrspår	Sträcka med fyra huvudspår på linjen mellan två angränsande driftplatser. Se även flerspår.
Färd	Benämning för trafikverksamheterna växling, tågärd och spärärd i trafikföreskrifterna.
Förbigång	Ett snabbare tåg kör om ett långsammare tåg i samma köriktning som trafikerar samma spår. Förbigång sker i regel på en driftplats med flera spår, men kan också ske på linjen vid dubbelspår förutsatt att inget mötande tåg kommer, så kallad flygande förbigång.
Förbigångsstation	Driftplats (station) med sidotågväg avsedd för förbigångar. Förbigångsstationer finns framför allt på dubbelspåriga sträckor, medan det på enkelspåriga sträckor kallas mötesstation.
Försening	Den tid som ett tåg ligger efter tidtabellen. Inom järnvägstrafiken används olika mått på försening. Vanligen definieras försenade tåg i fjärrtågstrafik som tåg som är mer än 5 minuter efter ordinarie tidtabelltid, medan det i regional persontrafik ofta är 3 minuter och uppåt. För godståg ofta 15 minuter. Inom kapacitetsanalys räknas försening från första sekunden oavsett tågslag.
Förseningsfördelning	Ett statistiskt mått på hur ofta förseningar (störningar) uppträder i tågtrafiken fördelat på förseningarnas storlek.
Förstudie	Utredning i ett tidigt skede, för baninvesteringar enligt lagen om byggande av järnväg. Föregås av idéstudie och följs av järnvägsutredning och järnvägsplan.

Getingmidjan	Populär benämning på sammanbindningsbanan, en flaskhals i järnvägsnätet mellan Stockholm C och Stockholms södra. Sammanbindningsbanan blev klar 1871 och har sedan dess varit dubbelspårig medan omgivande banor byggts ut till flera spår. Planering för ökad bankapacitet inkluderade planer på en ytspårslösning ("tredje spåret") eller en pendeltågstunnel (Citybanan), men regeringen beslutade 2007 att Citybanan ska byggas.
Global System for Mobile Communications-Railway (GSM-R)	Paneuropeiskt mobiltelefonsystem för järnvägsbruk. Byggs successivt ut i hela Europa och ersätter då en mängd nationella radiosystem.
Godståg	Tåg för godsbefordran. Olika typer av godståg är bl.a. vagnslasttåg, systemtåg och kombitåg.
Grafisk tidtabell	Tvådimensionellt diagram med tiden på ena axeln och sträckan med stationer på andra axeln. Tågen beskrivs följaktligen som diagonala streck vid förflyttning i tid och rum. Grafisk tidtabell används framför allt vid tidtabellsplanering och tågledning.
Green Cargo	Järnvägsföretag som bedriver godstrafik i Sverige samt till viss del i Norge främst genom minoritetsägande i norska bolaget CargoNet. Green Cargo AB ägs av staten och bildades 2001 vid bolagiseringen av affärsverket SJ ur dåvarande divisionen SJ Gods (se även SJ, EuroMaint, Jernhusen och Statens järnvägar).
Gröna tåget	Forsknings-, utvecklings- och demonstrationsprojekt finansierat av Trafikverket och Bombardier Transportation med start 2005. Gröna tågets syfte är att utveckla ett fordonskoncept för ett attraktivt snabb- och höghastighetståg för nordiska förhållanden. I projektet ingår bl.a. delarna Regina 250 och marknad, trafik och tågkoncept.
Gångtid	Den tid ett tåg behöver för att framföras en viss linjesträcka, utan tillägg för uppehåll. Eventuella andra tillägg (gångtidstillägg) bör specificeras. Se även körtid.
Headway	Praktiskt användbart tidsavstånd mellan framändarna av två på varandra följande tåg. Ett mått på bankapaciteten som bestäms av signalsystemets utformning.
Heltåg	Ett tågsätt som inte rangeras eller ändrar sammansättning under vägen.
Hinderfrihet	Möjlighet för spårfordon att passera utan sammanstötning med annat spårfordon.
Hinderfrihetspunkt	Den punkt där hinderfrihet råder vid en växel eller spärkorsning. Anger hur nära växeln eller spärkorsningen ett spårfordon får finnas utan att inkräkta på det fria rummet för det anslutande eller korsande spåret [JvSFS].
Hjulaxel	Hjulaxlar med två fast monterade hjul är vanligast för järnvägsbruk. En specialtillämpning är axlar med skjutbara hjul för att kunna trafikera banor med olika spårvidder (spårviddsväxling).
Hjärtstycke	Felaktig översättning (<i>ty.</i> Herzstück) för korsning i spärväxel. Ordet härstammar sannolikt från Märklinskatalogen.

Huvudledning	Tryckluftledning i tåget för manövrering av tågbronsen. Normalt regleras trycket, dvs. bromsverkan, med bromsventilen i dragfordonet, så kallad driftbroms. Vid skada på huvudledningen eller vid nödbroms sjunker trycket plötsligt och bromsarna slås till med full kraft, en tillämpning som hindrar olyckor vid t.ex. koppelbrott.
Huvudspår	Spår som är avsett för säkrad rörelse, till exempel ett tåg som framförs på en signalreglerad linje eller driftplats.
Hållplats	En plats på linjen (utanför driftplats) och utan växel (eller rörlig bro) avsedd för resandes av- och påstigning [JvSFS].
Hållställe	En plats med eget namn inom en driftplats som är avsedd för resandes av- och påstigning [JvSFS].
Höghastighetsbana	Järnväg avsedd speciellt för höga hastigheter med resandetåg, i Europa byggd efter 1980 (<i>eng.</i> high-speed line), Höghastighetsbanan har stora kurvradier men ofta kraftigare lutningar än äldre banor, vilket passar höghastighetståg men inte tunga godståg. Höghastighetsbanan saknar plankorsningar och har i sin vanligaste betydelse (TSD klass I) en teknisk standard som tillåter hastigheter på 250 km/h eller mer. Vissa andra, äldre banor är också klassade som höghastighetsbanor (TSD klass II och III) men har en lägre teknisk standard. Se även höghastighetståg, Shinkansen, TGV
Höghastighetståg	Tåg med hög största tillåten hastighet (250-400 km/h). Saknar oftast korglutning. Se även snabbtåg.
ICE	(<i>eng.</i> InterCityExpress). Flera olika tyska snabbtåg och höghastighetståg, första gången i höghastighetstrafik 1991. Tyskland är polycentriskt och ICE använder för att nå viktiga städer delvis nya höghastighetslinjer, delvis konventionella linjer med tätare stationsuppehåll än vad som är brukligt för t.ex. TGV i Frankrike. Maxhastigheterna är 230-300 km/h.
Idéstudie	Utredning för att studera idéer till investeringar i järnvägsnätet i ett tidigt skede av planeringsprocessen. Följs sedan av förstudie, järnvägsutredning och järnvägsplan om objektet förs vidare. Idéstudien är inte reglerad i lagen om byggande av järnväg, till skillnad från de följande stegen.
Infrastrukturförvaltare	Organisation som förvaltar bana enligt järnvägslagen (2004:519).
Ingångsförsening	Den (medel-) försening som ett tåg har när det inträder, eller startar från utgångsstationen, på en studerad linjesträcka.
Inlandsbanan	Järnvägen Kristinehamn-Mora-Östersund-Gällivare, bildad genom förstatligande av flera mindre privata banor kompletterat med nybyggnad främst i norr. Inlandsbanan blev klar 1937 men är nu delvis nedlagd. Under senare år har både trafik och banförvaltning överförts till kommunala och privata bolag.
Insattåg	Tåg som körs utöver stomtåg vid planerat behov, t.ex. i rusningstid.
InterCity (IC)-tåg	Marknadsnamn för resandetåg i fjärrtrafik lanserat i flera länder i Europa på 1970-talet och i Sverige på 1980-talet. Kännetecknen för IC-tåg är uppehåll bara vid större stationer, styv tidtabell ofta med entimmestrafik och en definierad servicestandard med servering. Se även snälltåg.
Interoperabilitet	Möjlighet att framföra tåg över nations- och systemgränser utan lokbyte eller av andra tekniska eller organisatoriska hinder.

Intäktsstyrning	Se yield management.
Isolerskarv	Skarv i ena rälen med elektrisk isolering för spårledningen.
Jakobsboggi	Boggi som sitter mitt emellan två vagnskorgar mot vanligen en i vardera änden av vagnskorgen. Finns bl.a. på SL:s pendeltåg X60.
Jernbaneverket	Norska statens förvaltare av järnvägsinfrastruktur.
Jernhusen	Bolag som förvaltar statens kommersiella järnvägsfastigheter, dvs. mark och byggnader med järnvägsanknytning som kan inbringa hyresintäkter eller exploateringsvinster. Övriga järnvägsfastigheter förvaltas av Trafikverket. Jernhusen AB ägs av staten och bildades 2001 vid bolagiseringen av affärsverket SJ ur dåvarande divisionen SJ Fastigheter (se även SJ, Green Cargo, EuroMaint och Statens järnvägar).
Järnvägsföretag	Företag som bedriver spårtrafik enligt järnvägslagen (2004:519)
Järnvägsnätsbeskrivning (JNB)	(<i>eng.</i> Network statement). Grundläggande information från infrastrukturförvaltaren om förutsättningarna för att ansöka om infrastrukturkapacitet eller att utföra järnvägstrafik på järnvägsnätet, i enlighet med EG-direktivet 2001/14/EG om tilldelning av infrastrukturkapacitet, uttag av avgifter för utnyttjande av infrastruktur och utfärdande av säkerhetsintyg. I Sverige utfärdas järnvägsnätsbeskrivningen av Trafikverket och även järnvägslagen (2004:519) är tillämplig.
Järnvägsstyrelsen (JVS)	Myndighet som den 1 januari 2009 ersattes av Transportstyrelsen.
Kapillära nätet	Spår längst ut i järnvägsnätet som ansluter till kunden, dvs. huvudsakligen industrispår, hamnspår etc.
Kilometerpåle	Stolpe med kilometertal i banans längdmätning.
Kolonnkörning	Se konvojkörning.
Konsumerad kapacitet	Ett mått på kapacitetsutnyttjandet av en bandel, dvs. förhållandet mellan trafikering (tidtabellens och tågens egenskaper) och banans utformning.
Konvojkörning	Även konvojtrafikering. Flera tåg, i regel av samma tågslag, som går med kort tidsmellanrum. Avsikten är oftast att bättre utnyttja begränsad kapacitet på en linje, men kräver å andra sidan flera spår på stationer när alla konvojtåg ska få plats mer eller mindre samtidigt.
Kontaktledning	Uppspänd blankledning över spåret för elförsörjning till tågen. Har hög spänning så att den överför mindre ström och därmed kan göras tunn. Vanligaste system i Sverige (även i Norge, Tyskland, Schweiz och Österrike) är av historiska orsaker 15 kV, 16 2/3 Hz enfas växelström. Se även strömskena.
Korglutning	Utrustning som lutar vagnarnas korgar i kurvor för att kunna öka hastigheten med bibehållen komfort. Finns bl.a. på snabbtåget X2 (X 2000) i Sverige.
Korsande tågvägar	Tågvägar som kommer i konflikt med varandra. Löses med signalreglering för att förhindra sammanstötning, men en bättre (och dyrare) lösning är planskild korsning.
Krysstation	Station (driftplats) med växlar som medger förbindelse mellan de två tågspåren på dubbelspåriga eller flerspåriga sträckor, att utnyttjas t.ex. vid banarbeten. Kryss syftar egentligen på en spårkorsning mellan dubbla växelförbindelser, men benämningen krysstation används även för lösningar utan spårkorsning.

Kurka	Att ge upp, krokna. Kurka används i järnvägstrafik om tåg som fastnar och inte kommer upp för en backe. Numera beror det oftast på att loket i tunga godståg slirar, se adhesion och lövhalka.
Kvalitet	Kvalitet i tågtrafiken kan definieras som avvikelser från vad resenärerna förväntar sig. Dålig kvalitet är t.ex. tågförseningar och smutsiga tåg.
Körplan	Plan som anger tågfärdens beteckning, sträcka, tidsangivelser och andra behövliga uppgifter [JvSFS]. Kallas allmänt för tidtabell.
Körtid	Den tid ett tåg behöver för att framföras en viss linjesträcka, inklusive tillägg. Se även gångtid.
Lastkaj	Upphöjt område vid spår för att underlätta i- och urlastning av gods i godsvagnar. Oftast är höjden 1,20 m över rälsöverkant. Lastkajer begränsar möjligheten att framföra breda tåg men ligger i gengäld uteslutande vid sidospår för godstrafik.
Lastprofil	En begränsning av profilen hur stora (bredd och höjd) fordon samt last kan vara för att kunna framföras hinderfritt utan särskilda åtgärder. Om fordon med last överskrider lastprofilen kan man i vissa fall framföra en specialtransport, men det måste undersökas från fall till fall. Lastprofilen är mindre än det fria rummet, det senare en konstruktionsprofil för konstbyggnader och fasta föremål runt spåret. Se även fordonsprofil.
Linje	(1) Kortform av järnvägslinje eller (trafikerad) linjesträcka, t.ex. tunnelbanelinje 19. (2) Banan utanför driftplatsernas gränser [JvSFS].
Linjeblockering	Automatiskt signalsäkerhetssystem för linjen. Linjen delas in i en eller flera signalreglerade blocksträckor. Linjeblockeringen är numera i regel fjärrstyrd, se fjärrblockering, eller System H i trafikföreskrifterna.
Linjebok	Infrastrukturförvaltarens beskrivning av banan (hastighet, vissa signaler, banans indelning i linje och driftplatser) för lokförare, linje för linje.
Linjeplats	Plats på linjen med växel eller rörlig bro i huvudspåret. En linjeplats kan även vara avsedd för av- eller påstigning [JvSFS].
Lok	(1) Spårfordon med drivutrustning endast avsett att dra vagnar. Jämför drivenhet, motorvagn. (2) Drivfordon utan särskilt utrymme för resande, gods eller arbetsutrustning. Ett lok är inte fast sammankopplat med någon vagn [JvSFS].
Lokaltåg	Regionaltåg för resande med täta stationsuppehåll främst i storstadsområden. En bättre benämning är pendeltåg, eftersom egentlig lokal trafik endast förekommer inom en och samma tätort.
Lokaltågklarare	Tågklarare som tjänstgör på lokalt bevakad driftplats. Se även fjärrtågklarare.
Loksand	Torr sand speciellt avsedd för sandning av rälsen vid halt spår. De flesta lok har behållare för sand och tryckluftsdreven sandning. Se även adhesionsutnyttjande, lövhalka och slirkontroll.
Loktåg	Tågsätt som framdrivs av ett eller flera lok, dvs. vanligen en sammansättning av lok och vagnar.

Lövhalka	Vid lövfällning lägger sig ofta löv på spåret och spåret blir mycket halt av organiskt material i kombination med fukt. Fenomenet kan även uppträda med barr och på övervuxna spår. Leder till kraftigt reducerad adhesion och kan medföra slirning, bromsplattor och att godståg kurkar. Se även loksand och slirkontroll.
Makadamsprut	Se stensprut.
Malmbanan	Avser i dagligt tal oftast sträckan Luleå–Gällivare–Kiruna–Narvik, även om den norska delen Riksgränsen–Narvik heter Ofoibanen. Används huvudsakligen för LKAB:s transporter av järnmalm.
Manövervagn	Storfordon som är försett med förarplats men saknar egen framdrivningsutrustning [JvSFS]. En manövervagn kan kopplas till ett loktåg eller ett motorvagnståg och tåget kan då framföras i båda köriktningarna utan rundgång vid riktningbyten. Se även motorvagn.
MobiSIR	En svensk tillämpning av GSM-R, dvs. mobil järnvägsradio eller mobiltelefonsystem i Trafikverkets regi.
Motorvagn	Drivfordon med särskilt utrymme för resande, gods eller arbetsutrustning, inklusive motorvagnsenhet som består av flera fast sammankopplade delar [JvSFS]. Se även lok, drivenhet, rälsbuss.
Multipelkörning	Manövrering av dragfordon (lok eller motorvagn) från annat dragfordon.
Mötesstation	Station avsedd för tågmöten (eller förbigångar) på enkelspårig sträcka.
Nedspår (N)	Det vänstra spåret på dubbelspår för tåg med udda tågnummer, dvs. i regel tåg mot söder (utgående från Stockholm C). Se även uppspår.
Nettonuvärdeskvot	Resultat av samhällsekonomisk kalkyl. En nettonuvärdeskvot över 0 innebär samhällsekonomisk lönsamhet, under 0 en förlust. Beräknas som nyttor minus anläggningskostnader delat med anläggningskostnader. Jämför nuvärdeskvot.
Normalspår	Spårvidd 1435 mm. Ett historiskt arv från England (8 fot 4½ tum).
Norra sacken	Den del av bangården på Stockholm C som är säckstation.
NSB	De bolagiserade norska statsjärnvägarna. Majoritetsägare i CargoNet. Infrastrukturen i Norge förvaltas av Jernbaneverket.
Nuvärdeskvot	Resultat av samhällsekonomisk kalkyl. En nuvärdeskvot över 1 innebär samhällsekonomisk lönsamhet, under 1 en förlust. Beräknas som nyttor delat med anläggningskostnader (<i>eng.</i> benefit/cost, B/C). Se även nettonuvärdeskvot.
Nödbroms	Bromsverkan genom att en nödbromsanordning används [JvSFS]. Detsamma som att tömma huvudledningen i tågets bromssystem.
Nödbromsblockering	Blockerad nödbromsfunktion så att tåget kan fortsätta färden trots att en resenär drar i nödbromsen. Används främst i tågfordon som går genom längre tunnlar. Avsikten är att minska riskerna om en resenär skulle dra i nödbromsen vid brand i tåget i en tunnel och istället kunna åka till närmaste station för evakuering.
Nödbromsöverbrygging	En av tågföraren fjärrmanövrerad återställningsfunktion av nödbromsanordningen för att häva nödbromsningen. Om återställningen sker omedelbart efter att en resenär dragit i nödbromsen liknar funktionen nödbromsblockering.

Ombordansvarig	Tjänsteman som är ansvarig för resenärerna ombord på ett tåg. Har ersatt tågchef som hade ett större ansvar för tågets framförande än den mer serviceinriktade ombordansvarige. Den ombordansvarige har ofta tågvärdar till hjälp.
Omformare	Elmaskiner, i princip en motor som driver en generator, som omvandlar en frekvens till en annan vid växelström, eller från likström till växelström eller vice versa. Se även omriktare.
Omriktare	Kraftelektronik som omvandlar en frekvens till en annan vid växelström, eller från likström till växelström eller vice versa. Se även omformare.
Operatör	Se järnvägsföretag.
Ordinarie tåg	Tågfärd som sker utan särskild order, enligt en planlig körplan [JvSFS]. Se även extratåg.
Pantograf	Felaktig översättning (<i>eng.</i> Pantograph) för strömvtagare på taket av spårfordon.
Partiellt dubbelspår	Dubbelspår på en del av en sträcka, vanligen avsett för flygande tågmöten. Går mellan två eller flera stationer och är omgivet av enkelspåriga sträckor.
Pendeltåg	Kortväga regionaltåg med täta uppehåll vid stationer för resandeutbyte speciellt i storstadsområden. Se även regionaltåg, lokaltåg.
Perrong	Se plattform.
Personkilometer (pkm)	Se transportarbete.
Planskild korsning	Två banor (även spår eller vägar) som korsar varandra i skilda plan. Kräver ofta omfattande anläggningsarbeten för ramper och viadukt eller liknande.
Plant insteg	Plattform och vagnsgolv i samma höjd. Förekommer i tunnelbanor och andra sammanhang när snabb av- och påstigning är nödvändig. Plant insteg kan åstadkommas dels genom att bygga extra höga plattformar, dels genom att sänka golvet i tågen (låg-golv).
Platskilometer	Mått på trafikutbudet. Antalet sittplatser (eller bäddar) i ett tåg multiplicerat med tågets körsträcka i kilometer. Se även belägningsgrad.
Plattform	Upphöjt område vid spår att användas för att underlätta resenärers av- och påstigning i tågen. I TSD är standardiserade höjder medelhög plattform 0,55 m och hög plattform 0,76 m över rälsöverkant. Nationella undantag finns, och i Sverige används medelhög plattform 0,58 m i allmänhet, och hög plattform 0,73 m över rälsöverkant särskilt för pendeltågstrafik. Andra höjder förekommer, t.ex. låg 0,35 m eller extra höga som Arlanda Express med 1,20 m över rälsöverkant. Se även plant insteg.
Punktlighet	Kvalitetsmått på hur väl tågen följer tidtabellen. Resenärerna har i allmänhet högre krav på punktlighet vid resor som sker ofta, t.ex. i regional trafik, än vid fjärrtrafik.
Pågatåg	Pendeltåg i Skåne som körs av trafikhusvudmannen Skånetrafiken.
Railion	Godsoperatör i främst Tyskland, Nederländerna och Danmark med tyska staten genom DB som majoritetsägare.

RailSys	Kommersiellt dataprogram för att simulera tågrörelser över en del av ett verkligt eller fiktivt järnvägsnät, och på så sätt bedöma bankapaciteten och/eller trafikupplägg.
Radioblockering	En enklare form av signalsäkerhetsanläggning där linjen och driftplatserna fjärrstyrs med radiobaserat trafikledningssystem från trafikledningscentralen
Rangera	Omfattande växling, speciellt sortering av godsvagnar på rangerbangård.
Rangerbangård	Större godsbangård för sortering av godsvagnar. Knutpunkt i vagnslastsystem. Operatörer försöker planera godstrafiken så att man så långt som möjligt kan undvika rangering eftersom processen i sig tar tid och kostar pengar utan att tillföra transporten något värde. Stora rangerbangårdar är t.ex. i Sverige Hallsberg och Maschen utanför Hamburg i Tyskland.
Rangerbroms	Broms monterad i spåret på rangerbangård för att bromsa rullande godsvagnar till rätt hastighet i avsikt att undvika kraftiga sammanstötningar på riktningsspår. Finns i olika modeller, bl.a. balkbroms och spiralbroms.
Rangerlok	Växellok speciellt anpassat för rangering. Det kan vara förbättrad kylning av motorerna, barlastning och nedväxling för att öka dragkraften vid låga hastigheter, vilket är särskilt viktigt när loket långsamt trycker ett godståg över rangervall.
Rangervall	Konstgjord kulle eller backe för att bringa godsvagnar i rullning så att de med egen kraft kan rulla in på ett riktningsspår på rangerbangården.
Rapidlok	Ellok litt Ra som levererades till SJ i två provexemplar 1955 och åtta serieexemplar 1961 och avsedda för express- och snälltåg. Några har bevarats som museilok. Var tekniskt och designmässigt anmärkningsvärda när de kom. Karakteristiskt för Rapidloken var hög effekt i förhållande till vikten och formgivningen med förebild från samtida amerikanska diesellok samt orange färgsättning.
Rc-lok	Ellok litt Rc som levererades 1967-1988 till dåvarande SJ. Avsett för både resandetåg och godståg och är fortfarande det vanligaste loket i Sverige, tillverkat i 360 exemplar av ASEA. Liknande lok byggdes även för Malmbanan (Rm), samt exporterades till Norge, Österrike, Iran och USA.
Regina	Motorvagnståg utvecklat i Sverige av Bombardier Transportation med första leverans 2001. Regina har bred vagnskorg för att ge bättre ekonomi (se breda tåg). Transitio äger flest Reginatåg i landet, och de används huvudsakligen i regionaltåg. En variant även exporterad till Kina.
Regionaltåg	Resandetåg för trafik mellan tätorter i en region. Det finns även långväga regionaltåg med interregionala trafikuppgifter (binder ihop flera regioner).
Regleringstid	Väntetid för fordon eller tågsätt som inväntar nästa tjänstgöring.
Resandetåg	Tåg som är upplåtet för resande [JvSFS]. Marknadsnamn kan vara regionaltåg, InterCity (IC)-tåg, X 2000, nattåg eller annat.
Restid	Den tid ett tåg behöver för att framföras en viss linjesträcka inklusive tillägg för uppehåll, dvs. samma tid som annonseras i tidtabeller. Skilj från gångtid.

Riktningsspår	Spår på rangerbangård för att samla upp rangerade godsvagnar i nytt tågsätt.
Rundgång	Drivfordon som byter ände av tågsättet genom växling på driftplats (station) inför ändrad körriktning på tåget. Rundgång är nödvändigt om förarhytt saknas i den främre änden av tågsättet. Se även manövern.
Räls	Plural av räl (<i>eng. rail</i>), dvs. skena (<i>ty. Schiene</i>). Standard är vignörräl av stål, med räls huvud, räls liv och räls fot. I Sverige används numera räler med massan 50 kg/m respektive 60 kg/m.
Rälsbefästning	Anordning att hålla räler på plats på sliparna. Enklast är räls spik i träsliprar, men för större laster och i betongsliprar används skruvförband eller fjäderklämmor av olika utförande och fabrikat.
Rälsbuss	Lätt tågfordon med egen framdrivning och speciella koppel, ursprungligen en landsvägsbuss försedd med järnvägshjul. Genom den tekniska utvecklingen går det inte längre att särskilja rälsbuss från en motorvagn och begreppet rälsbuss ersattes med motorvagn i Sverige 1970.
Rälsunderkant (ruk)	Plan bildat av undersidan av räler. Referensmått för banunderbyggnaden i många sammanhang. Se även rälsöverkant.
Rälsöverkant (rök)	Plan bildat av toppen av räler, spårplanet. Referensmått för anläggningar i banan som ansluter till tågfordon, bl.a. kontaktledningen, plattformar, lastkajer och lastprofilen. Se även rälsunderkant.
Rättidighet	Se punktlighet.
Rörlig korsningsspets	Komponent i spårväxel som gör att hjulen passerar genom korsningen med mindre vibrationer och slitage. Används framför allt i växlar för höga tåghastigheter.
Samhällsekonomisk analys	Nationalekonomisk utvärderingsmetod, inom spårtrafiken oftast använd för att utvärdera investeringar i infrastruktur, men även olika trafikupplägg t.ex. nedläggning eller återstart av tågtrafik. En samhällsekonomisk analys är en relativ metod för rangordning och prioritering inom en given budgetram. I princip är det en eller flera sammanslagna företagsekonomiska analyser kompletterade med effekter för kunderna (restidvinster, transporttidvinster) samt värderbara externa effekter (buller, säkerhet, minskad biltrafik etc).
Samhällsekonomisk kalkyl	Beräkningsdelen av en samhällsekonomisk analys.
Sampers	Prognossystem för efterfrågeberäkningar i persontrafik utvecklat av konsultföretaget Transek AB (numera del av WSP) på uppdrag av SIK (numera Trafikverket). Använder Emma för nätfördelning till skillnad mot Samvips.
Samtidig infart	Ett signalsystem och skyddssträckor som möjliggör att två tåg samtidigt kan köra in på en driftplats (station) där det annars skulle vara risk för konflikt.
Samtidighet	Se samtidig infart
Samvips	Prognossystem för efterfrågeberäkningar i persontrafik, utvecklat av konsultföretaget ÅF Infrateknik. Samvips består av Sampers resgenerering och Vips nätfördelning.

Shinkansen	(japanska för "ny stambana") Höghastighetsbana och -tåg i Japan. Först i världen med höghastighetstrafik från 1964 på Tokaido Shinkansen Tokyo–Osaka. Hastigheterna har successivt höjts från ursprungligen 210 km/h till upp till 300 km/h idag med 320 km/h med nästa generations höghastighetståg. Linjenätet sträcker sig nu längs nästan hela Japan och Shinkansen har världens i särklass största resande och tätaste trafik för höghastighetssystem.
Sidospår	Annat spår än huvudspår, dvs. ett spår som normalt inte är signalreglerat till exempel på driftplatser.
Sidotågväg	Tågväg som är lagd på sidotågspår, dvs. annat tågspår än huvudtågspår. Skilj från sidospår, som normalt inte är signalreglerade.
Siemens Transportation Systems	Multinationell järnvägsmaterietillverkare med säte i Tyskland. En av de tre stora tillverkarna i Europa (de andra är Alstom och Bombardier). Har hittills endast haft mindre leveranser i Sverige.
Signalställverk	(1) Anläggning för att ställa växlar och signaler på en station. Väsentlig del av järnvägens signalsäkerhetssystem. Har utvecklats från enkla manöverdon till komplicerade anläggningar med förregling av tågvägar, dvs. logiska spärrar för att höja säkerheten och eliminera den mänskliga faktorn. Nyare ställverk är datorbaserade men även äldre mekaniska och elektriska ställverk finns kvar i drift. (2) Signalanläggning för en driftplats i system H eller system M. Signalställverket kontrollerar bl.a. växlar, huvudsignaler och tågvägar på driftplatsen [JvSFS].
Sittplatskilometer	Se platskilometer.
SJ	Järnvägsföretag för persontrafik i Sverige. SJ AB bildades 2001 efter bolagisering och uppdelning av gamla affärsverket SJ i sex nya bolag (bl.a. Green Cargo, EuroMaint och Jernhusen) samt Statens järnvägar. SJ AB är ett statsföretag och har trafikeringsrätt (ensamrätt) för långväga persontrafik på statens spår-anläggningar, men kan överlåta rätten till andra operatörer om man finner trafiken olönsam. Skilj från gamla affärsverket SJ samt nya affärsverket Statens järnvägar.
Skipptopptåg	Tåg som passerar vissa mellanstationer utan att stanna (<i>eng.</i> skip-stop). Förekommer i lokal och regional tågtrafik där det också finns tåg som stannar vid alla mellanstationer.
Skivbroms	Tågbroms speciellt lämpad för högre hastigheter. Används främst på personvagnar och motorvagnar. Se även blockbroms.
Skruvkoppel	Äldre kopplingsanordning för dragkrafter i änden på spårfordon. Används företrädesvis på lok, gods- och personvagnar i Europa och kräver en relativt riskfylld manuell insats av personal. Skruvkoppel består av en ögla som läggs över en krok och därefter spänns med en dubbelgängad skruv. Kompletteras med buffertar för att överföra tryckkrafter och kallas gemensamt för drag- och stötinrättning. Se även automatkoppel.
Skyddssektion	Spänningslös del av kontaktledningen för att förhindra överslag mellan två sektioner om t.ex. den ena sektionen är spänningslös eller matningen på de två sektionerna är ur fas.
Skyddsväxel	Spårväxel som i skyddande läge hindrar spårfordon från att komma in på ett visst spår. Till skyddsväxeln ansluts ofta ett kort stickspår som avslutas med stoppbock.

Sliper	Tvårgående balk under rälererna, med funktion att fördela lasten från tågen över banvallen. Sliprar är i allmänhet gjorda av trä eller betong, men även stål är vanligt i vissa länder.
Slirkontroll	Tekniskt system för att förhindra slirning för drivhjul på drivfordon. Ofta verkar slirkontrollen genom nedstyrning av en slirande axel tills slirningen upphör. Se även adhesion och lövhalka.
Smalspår	Alla spårvidder smalare än normalspår (1435 mm). I Sverige har 891 mm (tre svenska fot) varit den överlägset vanligaste smalspårvidden, som idag finns kvar genom Roslagsbanan.
Snabbpendeltåg	Förslag till ny tågprodukt (i Stockholm-Mälardalenregionen). Snabbpendeltågen skulle bli ett komplement till och ett mellanting mellan regionalståg och (lokal-) pendeltåg, med hastigheter upp till 200 km/h och skippstopptrafikering vid pendeltågsstationerna i Stockholmsområdet, liknande Öresundstågen i Skåne.
Snabbspårväg	Spårväg för lokaltrafik, i regel på egen banvall (<i>eng.</i> Light Rail Transit, LRT).
Snabbtåg	Tåg med korglutning som kan köra med överhastighet i kurvor. Största tillåtna hastighet 200-250 km/h. I Sverige finns X2 (SJ:s marknadsnamn X 2000) med sth 200 km/h. Se även höghastighetståg och Gröna tåget.
Snälltåg	(<i>ty.</i> Schnellzug). Historisk benämning på resandetåg i fjärrtrafik med uppehåll bara på större stationer. Motsvaras idag närmast av InterCity (IC)-tåg eller natttåg.
Specific Transmission Module (STM)	En enhet på dragfordon som kan läsa nationella signalsäkerhetssystem, t.ex. ATC, och översätta informationen till European Train Control System (ETCS).
Sprintertåg	(<i>ty.</i>) Tåg med få eller inga uppehåll på mellanstationerna, även kallat skippstoppståg eller non-stopståg.
Spår	(1) I järnvägstekniska sammanhang en enhet av räler, rälsbefästningar, sliprar och ballast, samt också spårväxlar och andra komponenter. Se även banöverbyggnad. (2) I tågtrafiksammanhang en reserverad körväg för tåg och spårfordon. Se även enkelspår och dubbelspår.
Spårentreprenör	Företag som på uppdrag av infrastrukturförvaltaren bedriver arbeten i järnvägsinfrastrukturen.
Spårfordon	Spårgående fordon, både drivfordon (lok och motorvagnar) och vagnar.
Spårkrafter	Alla krafter som fordonet åstadkommer på spåret vid gång, både statiska krafter (axeltryck) och dynamiska krafter (krafter av rörelser i t.ex. kurvor och ojämnheter i spåret). Beror mycket på fordonets egenskaper.
Spårledning	Elektrisk krets med låg spänning som används i signalsäkerhetssystemet. Varje hjulaxel kortsluter spårledningen mellan I-räl och S-räl och tåget detekteras som att blocksträckan är belagd. Känslig för störningar från bl.a. elfordon och blixtnedslag.
Spårspärr	Anordning som med en kloss på rälen förhindrar rörelse förbi platsen [JvSFS]. Den praktiska tillämpningen är att fysiskt stoppa spårfordon från att rulla ut okontrollerat i huvudspår.

Spårvidd	Standardiserat mått mellan rälerans insidor. Normalspår är 1435 mm och är ett historiskt arv från England (8 fot 4½ tum). Smalspår är alla spårvidder smalare än 1435 mm, och bredspår är bredare än 1435 mm.
Spårviddsväxling	Snabbt byte av fordonets spårvidd för att kunna trafikera banor med olika spårvidder. Förutsätter anpassade spårfordon och speciella anordningar.
Spårväxel	Del av spåret med rörliga delar som gör det möjligt för tåg eller spårfordon att byta spår. Komponenter i växeln är bl.a. växeltungor, växeldriv, växelvärm, korsning och moträler.
Spärrfärd	Trafikverksamhet för rörelser med spårfordon i valfri riktning på en avspärrad bevakningssträcka. I spärrfärden ingår också spärrfärdssättets utfart från och infart till angränsande driftplatser [JvSFS]. Vanligt för godstrafik på bibanor och till industrier. Ersätter det äldre begreppet vagnuttagning i trafikföreskrifterna. Se även system S,
Statens järnvägar	Affärsverk även kallat "rest-SJ" sedan bolagiseringen av gamla SJ 2001. Statens järnvägar har personal och fordonleasingavtal som inte kunde bolagiseras, och senare har även lok, vagnar och motorvagnar för av staten upphandlad trafik överförts hit från SJ AB. Affärsverket Statens järnvägars spårfordon är märkta med ägarbeteckningen SSRT, vilket inte betyder någonting men likväl kan uttolkas "Swedish State Railways Trains". Historiskt var Statens järnvägar just vad namnet betyder, dvs. en myndighet med helhetsansvar för banor, tåg och trafik.
Station	(1) Allmän benämning på en (större) anordnad plats för resande- eller godsutbyte på järnvägen. (2) En station har i tekniska sammanhang i regel två eller flera spår och alltid en signalsäkerhetsanläggning så att tågen kan byta ordning (tågmöte, tågvändning etc). (3) Driftplats [JvSFS].
Stambana	Historisk benämning på statsbana av nationell betydelse och med relativt mycket trafik.
Stensprut	Stenar ur ballasten som hoppar iväg framför allt av fallande is från snabba tåg vintertid. En vanlig åtgärd är att sopa bort makadam så att ballastnivån är 4 cm under sliparnas överkant. Problemet existerar inte vid ballastlösa spår.
Stickspår	Populär benämning på (kortare) sidospår i regel på en station som slutar med stoppbock.
Stins	Förkortning för stationsinspektör, en chefsbefattning som sedan länge försvunnit. Motsvaras närmast av tågklarare.
Stomjärnväg	Ett definierat järnvägsnät i Sverige där investeringar finansierades med Banverkets medel i stort sett under 1990-talet. Den andra kategorin var länsjärnvägar, där länen med statsbidrag finansierade kollektivtrafikinvesteringar. Numera görs ingen skillnad på dessa kategorier i den statliga järnvägsfinansieringen.
Stomtåg	Bastrafik under hela eller större delen av trafikdygnet i styv tidtabell.
Stoppbock	Vanligen en stålkonstruktion i änden av ett spår för att hindra spårfordon att rulla av spåret. Kompletteras ibland med buffertar.

Strömavtagare	Anordning på spårfordon att överföra ström från strömskena eller kontaktledning.
Strömskena	En tredje och eventuellt en fjärde skena för elförsörjning till tågen. Oftast använd istället för kontaktledning när vinster med lägre tunnlar är uppenbara, t.ex. för tunnelbanor. Vanligast är strömskenor med upp till 750 V likström eftersom hög spänning är en fara för personal och andra som vistas i spåret.
Styckegods	Mindre godslaster som inte fyller en hel vagn utan samlas. På järnvägen har stora mängder styckegods fraktats men den trafiken övertogs slutligen på 1980-talet i Sverige av speditorsfirmor och budfirmor på grund av dålig lönsamhet.
Styv tidtabell	Tågtrafik som går med regelbunden turtäthet med visst intervall, t.ex. avgång på samma minuttal varje timme.
Ställverk	(1) Se signalställverk. (2) Inom elkraftteknik för att koppla ihop eller frånskilja olika linjer (ledningarna).
Ställverksområde	Ett område av banan som innefattar sammanhängande stationer vilka gränsar till varandra (utan mellanliggande linje) och som övervakas av gemensam tågklarerare.
System H	Trafikeringsystem som baseras på att det finns fullständiga signalställverk på driftplatserna och linjeblockering på linjen. Driftplatserna är antingen bevakade eller stängda [JvSFS]. Se även fjärrblockering.
System E1, E2, E3	Trafikeringsystem med ETCS, nivå 1, 2 respektive 3. Driftplatserna är bevakade.
System F	Trafikeringsystem för sträcka med manuell kontroll med en tågklarerare. Driftplatserna är bevakade.
System M	Trafikeringsystem som baseras på att linjen övervakas av två tågklarerare utan hjälp av linjeblockering eller radioblockering. Driftplatserna kan vara obevakade, bevakade eller stängda.
System R	Trafikeringsystem med radioblockering. Driftplatserna är antingen bevakade eller stängda.
System S	Trafikeringsystem för sträcka med manuell kontroll med en tågklarerare med linjeplatser utan huvudspår men utan driftplatser. Systemet medger inte tågfärder utan endast spårfärd. Kallades tidigare vagnutagningsbanor.
Systemtåg	Helt godståg för en och samma kunds räkning, ofta lastat med gods för basindustrin som massaved, malm eller metaller. Se även vagnslasttåg.
Säckstation	Järnvägsstation där spåren på bangården slutar vid stationshuset och tågen följaktligen måste byta köriktning (<i>eng.</i> terminus). Uttrycket kan ha kommit från att spårplanen påminner om en säck eller att det ofta fanns banhallar på säckstationer som bildligt påminner om att tågen kör in i en säck.
Taktfast tidtabell	(jämför <i>ty.</i> Taktverkehr). Se styv tidtabell.
Talgotåg	Tågkoncept för persontrafik med korta vagnskorgar och enkla friroterande hjul mellan vagnskorgarna från spanska Talgo. Talgotåg dras av lok och utvecklades ursprungligen från ett amerikanskt patent. Den senaste tillämpningen är som höghastighetståg i Spanien.

Tekniska specifikationer för driftskompatibilitet (TSD)	(<i>eng.</i> Technical Specifications for Interoperability, TSI). Tekniska föreskrifter, oftast minimikrav, som gäller för höghastighetsbanor och -tåg respektive konventionella banor och tåg i Europa. TSD inkluderar i regel europanormer (EN). TSD antas som direktiv inom EU och implementeras i respektive lands lagstiftning.
Tertiärbana	Historisk benämning på järnväg med huvudsakligen lokal funktion. Se även bibana.
TGV	(<i>fr.</i> Train à grande vitesse) Höghastighetståg i Frankrike. Ett tågsätt består av en drivenhet i vardera änden och mellanvagnar med jakobsboggier. I trafik från 1981 som Europas första höghastighetståg efter Shinkansen i Japan. Ett TGV-tåg har det gällande hastighetsrekordet för spårfordon från 2007 på 575 km/h, men hastigheterna i trafik ligger normalt på 270-320 km/h. TGV-tågen trafikerar LGV (Ligne à grande vitesse) som stam men har förgreningar ut på det konventionella bannätet för att nå flera destinationer. Se även AGV.
Tidtabellsflexibilitet	Möjlighet till marginella tidtabellsförändringar utan att punktligheten eller restiderna försämras, t.ex. ändrade avgångs- och ankomsttider eller annan fordonstyp. Förutsätter ledig bankapacitet.
Tjänstetåg	Tåg (eller eventuellt enklare form av rörelse) nödvändig för driften, dvs. en intern transport utan allmänt gods eller resenärer ombord.
Tjänstevikt	Egenvikten (tara) för ett spårfordon, för driften nödvändig personal och 2/3 fyllda förråd (bränsle, smörjolja, loksand etc.).
Tonkilometer (tkm)	Se transportarbete.
Trafikföreskrifter	Föreskrifter som gäller för järnvägs- tunnelbane och spårvägstrafik i Sverige, se Trafiksäkerhetsinstruktion (TRI)
Trafikledningen	Utpekad funktion hos infrastrukturförvaltaren som svarar för den operativa trafikledningen [JvSFS].
Trafikplats	(1) Gemensam benämning för driftplats, driftplatsdel, linjeplats, hållplats och hållställe. Varje trafikplats har ett fastställt namn [JvSFS]. Se även trafikplatssignatur (2) Äldre benämning på bland annat station, hållplats eller lastplats
Trafikplatssignatur	Förkortning på 1-4 bokstäver för namnet på trafikplatsen. Både namnet och signaturen måste godkännas av Transportstyrelsen.
Trafiksäkerhetsinstruktion (TRI)	Regelverk för järnvägs- tunnelbane och spårvägstrafik i Sverige. En ny tillämpad trafiksäkerhetsinstruktion för järnvägstrafik, Järnvägsstyrelsens trafikföreskrifter (JvSFS), började gälla från 31 maj 2009.
Trafikverket	(1) Svensk myndighet som ansvarar för den samlade långsiktiga infrastrukturplaneringen samt för byggande, drift och underhåll av statliga vägar och järnvägar. Trafikverket bildades den 1 april 2010. (2) (<i>fi.</i> Liikennevirasto) Finländsk myndighet motsvarande den svenska. Det bildades den 1 januari 2010.
Transitio	Spårfordonsbolag bildat 1998. Syftet är att anskaffa och förvalta spårfordon främst för regional tågtrafik. AB Transitio är ett samverkansorgan som ägs av svenska trafikhuvudmän och drivs utan vinstsyfte.

Transportarbete	Transporterad enhet x sträcka. Exempel: 1 person som reser 1 km har genererat ett transportarbete på 1 personkilometer, förkortat pkm. Motsvarande för godstrafik är (gods)tonkilometer, tkm.
Transportstyrelsen	Myndighet med ansvar för regler, med betoning på säkerhetsfrågor, för järnväg, luftfart, sjöfart och väg. Järnvägsdelen rör frågor enligt järnvägslagen (2004:519) och enligt lagen om säkerhet vid tunnelbana och spårväg (1990:1157). Det innebär bl.a. att övervaka uttaget av banavgifter, kapacitetstilldelning och tillhandahållna tjänster så att det sker på ett konkurrensneutralt och icke-diskriminerande sätt.
Tåg	(1) Allmänt begrepp för ett eller flera ihopkopplade spårfordon. (2) Tågsätt eller spårfordon som framförs på banan enligt tidtabell Se även tågfärd och tågslag. (3) Kortform för tågfärd. Termen tåg är också kortform för tågsätt [JvSFS].
Tågbefälhavare (tbfh)	Tjänsteman ombord på tåget med ansvar för tågets framförande. Har numera ersatts av ombordansvarig på SJ:s tåg kombinerat med större ansvar för lokföraren.
Tågfärd	Trafikverksamhet för att framföra tågsätt mellan driftplatser eller driftplatsdelar. Se även spärrfärd och växling.
Tågklarare (tkl)	Den som övervakar och ansvarar för tågrörelser och annan verksamhet på tågspår och vissa sidospår. Se även fjärrtågklarare och lokaltågklarare.
Tågmöte	Två (eller flera) tåg i motsatt köriktning på enkelspår som möts på en driftplats (mötesstation). Se även förbigång.
Tågplan	Plan för trafikeringen av järnvägsnätet. Innehåller tidtabeller för tågen på banorna, spåransvändningsplaner etc. Internationellt tågplaneskifte i december varje år. Tågplanen fastställs genom ett myndighetsbeslut som inkluderar kapacitetstilldelning på järnvägsnätet.
Tågslag	Resandetåg, godståg eller tjänstetåg.
Tågstation	Järnvägsstation, dvs. en station för resande- och/eller godsutbyte, bildat i analogi med busstation och flygstation.
Tågsätt	Ett eller flera ihopkopplade spårfordon för järnvägstrafik. Det fordonssätt som används vid tågfärd i trafikföreskrifterna.
Tågväg	De delar av tågspår på en station som tåget ska använda. I praktiken spår som med hjälp av signalsystemet är reserverat för ett tåg med en längd på minst tågets bromssträcka.
Tågvärd	Personal ombord på tåget som ger service i form av servering, biljettkontroll och försäljning samt information till resenärerna. Leds av ombordansvarig.
Union Internationale des Chemins de fer (UIC)	Internationella järnvägsunionen, Paris. UIC har fokus mot främjande av järnvägstransporter i hela världen. Arbetar med standardisering och samverkan mellan järnvägsförvaltningar.
Uppspår (U)	Det vänstra spåret på dubbelspår för tåg med jämna tågnummer, dvs. i regel tåg mot norr (utgående från Stockholm C). Se även nedspår.
Utgångsförsening	Den (medel-) försening som ett tåg har när det lämnar, eller kommer till slutstationen på, en studerad linjesträcka.
Vagn	Spårfordon utan egen framdrivningsutrustning.

Vagnslast	Godsvagn som lastats för en kunds räkning.
Vagnslasttåg	Traditionellt godståg med vagnslaster hopsamlade från många kunder. Se även systemtåg.
Vagnuttagning (VUT)	Framförande av tågfordon eller fordon som kan kortsluta spårledningen på en avspärrad stationssträcka. Vanligen används vagnuttagning för godstrafik på bibanor och till industrier. Se även tåg och växling. Ersatt av spärrfärd i trafikföreskrifterna.
VR	De bolagiserade finska statsjärnvägarna. VR är uppdelat på bl.a. persontrafik, godstrafik och banbyggnad.
Växel	Se spårväxel.
Växeldriv	Elmaskin för omläggning av spårväxlar, vanligast omläggning av växeltungorna men även för rörlig korsningsspets.
Växeltunga	Avsmalnande rörlig del av en räl i spårväxeln som ska sluta tätt mot annan räl vid omläggning. Kan hindras av t.ex. tappat isblock från ett passerande tåg och sluter då inte tätt, dvs. växeln går inte i kontroll och nästa tåg kan inte passera.
Växelvärme	Värmeslingor i en spårväxel för att hålla växeltungorna fria från snö och is.
Växling	Rörelse för att flytta tågfordon inom en trafikplats, vanligen station.
Yield management	Ekonomisk term för intäktsstyrning som används främst av flygbolag men även marknadsanpassade järnvägsföretag. Transportföretaget försöker minimera konsumentöverskottet, dvs. varje resenär ska betala precis så mycket som resan är värd för henne. Syftet är att öka vinsten av försäljningen genom statistiska analyser av efterfrågan vilket sedan ligger till grund för en differentierad prissättning. Det medför att såväl lågprisbiljetter för annars lediga säten som höga biljettpriser för nästan fullsatta tåg erbjuds.
Återställningsförmåga	Ett mått på banans kapacitet som beskriver hur väl tågen på den studerade sträckan vid en viss tidtabell kan hämta in uppkomna förseningar. Är utgångsförseningen mindre än ingångsförseningen, är återställningsförmågan positiv. Blir tåget mer försenat längs sträckan är återställningsförmågan negativ.
Överhastighet	Högre största tillåten hastighet än banan normalt tillåter. Tåg med låga spårkrafter får köra med överhastighet, t.ex. snabbtåg med korglutning och mjuka boggier.

Källor

JvSFS: Järnvägsstyrelsens trafikföreskrifter, JvSFS 2008:7 bilaga 1